

ԼԻԼԻԹ ԹՎԳԵՎՈՍՅԱՆ

ԼՂՀ դատական դեպարտամենտի դատական պրակտիկայի ամփոփման բաժնի ավագ մասնագետ Արցախի պետական համալսարանի պատմահրավագիտության ֆակուլտետի դասախոս

ԾՆՈՂԻՑ ԵՐԵԽԱՅԻ ՕԳՏԻՆ ԱԼԻՄԵՆՏԻ ԲՈՆԱԳԱՆՁՄԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՆ

ԼՂՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության 1-ին կետը սահմանում է՝ տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում պետության հիմնական խնդիրներից է հովանավորել ընտանիքը, մայրությունը և մանկությունը¹: ԼՂՀ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի առաջին մասը հռչակում է՝ ընտանիքը հասարակության բնական և հիմնական հիմքն է: Սրանով ճանաչվում է ընտանիքի կարևոր դերը հասարակության և պետության մեջ: Սակայն լինում են դեպքեր, երբ ընտանիքի անդամների համատեղ կյանքը դառնում է անհնար, և ամուսինները որոշում են ամուսնալուծվել կամ վարել առանձին տնտեսություններ: Այս պարագայում հարց է ծագում՝ թե ում խնամքին պետք է մնան երեխաները և ով պետք է հոգա նրանց ապրուստը: Հարցի պատասխանը տրված է ԼՂՀ ընտանեկան օրենսգրքում² (այսուհետ՝ Օրենսգիրք), որի 47-րդ, 68-րդ հոդվածների համաձայն՝ երեխան ... իր ծնողներից ... ապրուստի միջոց պահանջելու իրավունք ունի, ծնող-

ները պարտավոր են պահել իրենց երեխաներին: Իսկ «Երեխայի իրավունքների մասին» կոնվենցիայի³ 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մասնակից պետությունները գործադրում են բոլոր հնարավոր ջանքերը՝ երեխայի դատախարակության և զարգացման գործում երկու ծնողների ընդհանուր և հավասար պատասխանատվության սկզբունքի ճանաչումն ապահովելու համար: Ծնողները ... երեխայի դատախարակության ու զարգացման համար կրում են հիմնական պատասխանատվությունը: Երեխայի լավագույն շահերը նրանց հիմնական հոգածության առարկան են:

Այսպիսով, ծնողները պարտավոր են ալիմենտ տրամադրել իրենց երեխաներին: «Ալիմենտ» բառը լատիներեն ծագում ունի և նշանակում է ապրուստի միջոց, սնունդ: Ալիմենտային պարտավորությունների առաջացումը միշտ էլ վկայում է ընտանիքի անդամների միջև նորմալ ընտանեկան կապերի խախտման, ընտանիքի անդամների միջև առանձին հարցերի լուծման գործում պետական մարմինների միջամտության անհրաժեշտության մասին⁴: Ընտանիքի անդամների կողմից իրենց զավակներին ... պահելու օրենքով նախատեսված պարտականությունների կամավոր կատարման դեպքում ալիմենտային իրավահարաբերություններ չեն առաջանում⁵:

Այժմ անդրադառնանք ծնողի կողմից երեխային ալիմենտ տրամադրելու եղանակին և պայմաններին: Օրենսգրքի 69-րդ և 71-րդ հոդվածները նախատեսում են դատարանի կողմից երեխայի համար ալիմենտի վճարման 3 եղանակ՝ ծնողի վստասակից՝ բաժնային հարաբերակցությամբ, կայուն դրամական գումարով, կայուն դրամական գումարով և բաժիններով միաժամանակ:

ԼՂՀ դատական իշխանություն

Ծնողի վաստակից բաժնային հարաբերակցությամբ ալիմենտ կարող է սահմանվել ցանկացած պարագայում:

Կայուն դրամական գումարով կամ կայուն դրամական գումարով և բաժիններով միաժամանակ ալիմենտ դատարանն իրավունք ունի սահմանել, եթե ծնողների վաստակից և (կամ) այլ եկամտից բաժնային հարաբերակցությամբ ալիմենտի բռնագանձումն անհնար կամ դժվար է կամ էլ էականորեն վնասում է ստացողներից որևէ մեկի շահերը, ինչպես նաև այն դեպքերում, երբ երեխաների համար ալիմենտ վճարելու պարտականություն ունեցող ծնողը ստանում է ոչ կանոնավոր կամ փոփոխվող վաստակ և (կամ) այլ եկամուտ, վաստակ և (կամ) այլ եկամուտ է ստանում բնամթերքի տեսքով կամ արտարժույթով, վաստակ և (կամ) այլ եկամուտ չի ստանում կամ չունի:

Այսպիսով, Օրենսգրքը հստակ սահմանում է, թե որ դեպքում ալիմենտի վճարման ինչ եղանակ կարող է սահմանվել: Սակայն, հարց է ծագում՝ ինչպես վարվել, երբ դատարանի վճռով ալիմենտ սահմանվելուց հետո հանգամանքները փոխվում են, մասնավորապես՝ կայուն եկամուտ (վաստակ) ստացող, բաժնով ալիմենտ վճարող ծնողն ազատվում է աշխատանքից կամ կայուն եկամուտ (վաստակ) չունեցող, կայուն դրամական գումարով ալիմենտ վճարող ծնողն ընդունվում է աշխատանքի կամ էլ ի հայտ են գալիս Օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված այլ հանգամանքներ, որոնց առկայության պարագայում օրենսդրությամբ նախատեսվում է ալիմենտի վճարման այլ եղանակ:

Օրենսգրքի 106-րդ հոդվածի համաձայն՝ շահագրգիռ անձը կարող է դիմել դատարան՝ ալիմենտի չափը կայուն դրամական գումարով որոշելու ... կամ **այլ եղանակով** ալիմենտ վճարելու մասին պահանջով ... Եթե ալիմենտ վճարելու պարտավոր անձը մշտական բնակության համար մեկնում է օտարերկրյա պետություն: Օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե ընտանիքի անդամների միջև հարաբերությունները կարգավորված չեն ընտանեկան օրենսդրությամբ ..., ապա նման հարաբերությունների նկատմամբ ... կիրառվում են նույնպիսի հարաբերությունները կարգավորող ընտանեկան ... իրավունքի նորմերը:

Վերոնշյալ հոդվածների վերլուծությունը քույլ է տալիս փաստել, որ շահագրգիռ անձը կարող է դիմել դատարան ալիմենտի վճար-

ման **եղանակի** փոփոխության պահանջով ոչ միայն այն դեպքում, երբ ալիմենտ վճարելու պարտավոր անձը մշտական բնակության համար մեկնում է օտարերկրյա պետություն, այլև այն դեպքերում, երբ կայուն եկամուտ (վաստակ) ստացող, բաժնով ալիմենտ վճարող ծնողն ազատվում է աշխատանքից կամ կայուն եկամուտ (վաստակ) չունեցող, կայուն դրամական գումարով ալիմենտ վճարող ծնողն ընդունվում է աշխատանքի կամ էլ ի հայտ են գալիս ԼՂՀ ընտանեկան օրենսգրքի 71-րդ հոդվածով նախատեսված այլ հանգամանքներ:

Այս հարցի շուրջ ԼՂՀ դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ վերոնշյալ դեպքերում ալիմենտի վճարման եղանակի փոփոխության պահանջը դիտվում է որպես ալիմենտի չափի փոփոխության պահանջ, և այդ հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում է Օրենսգրքի 107-րդ հոդվածը՝ համաձայն որի, ալիմենտի սահմանված չափը կարող է փոխվել միայն երկու պայմանների՝ կողմերից մեկի գույքային և ընտանեկան դրության միաժամանակյա փոփոխության պարագայում: Սակայն, ալիմենտի վճարման եղանակի փոփոխությունը և ալիմենտի չափի փոփոխությունը տարբեր հասկացություններ են: Ալիմենտի վճարման եղանակի փոփոխությունը կախված է ալիմենտ վճարողի բնակության վայրի, եկամտի ձևի փոփոխությունից և այլ հանգամանքներից, իսկ չափի փոփոխության համար անհրաժեշտ է կողմերից մեկի գույքային և ընտանեկան դրության միաժամանակյա փոփոխություն: Ալիմենտի վճարման եղանակի փոփոխությունը **երբեմն կարող է** հանգեցնել նաև չափի փոփոխության, բայց դա ալիմենտի վճարման եղանակի փոփոխության հետևանք է, այլ ոչ թե ալիմենտի չափի փոփոխություն, քանի որ միշտ չէ, որ վճարման եղանակի փոփոխությունը հանգեցնում է չափի փոփոխության:

Օրենսգրքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ եթե ... ալիմենտի չափը դատական կարգով որոշելուց հետո փոփոխվել է կողմերից մեկի գույքային և ընտանեկան դրությունը, ապա դատարանը կարող է յուրաքանչյուր կողմի պահանջով փոփոխել ալիմենտի սահմանված չափը... :

«Իրավական ակտերի մասին» ԼՂՀ օրենքի⁶ 44-րդ հոդվածի 10-րդ մասի 3-րդ պարբերության համաձայն՝ եթե իրավական ակտում

նշված նորմի կիրառումը պայմանավորված է «և» կամ «ու» շաղկապով բաժանված պայմաններով, ապա այդ նորմի կիրառման համար թվարկված բոլոր պայմանների առկայությունը պարտադիր է:

Վերոնշյալ երկու հոդվածների վերլուծությունից կարելի է փաստել, որ ալիմենտի չափի փոփոխության համար անհրաժեշտ է կողմերից մեկի կ' գույքային, կ' ընտանեկան դրության միաժամանակյա փոփոխություն:

Նմանատիպ դիրքորոշում է հայտնել նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանը թիվ ԵԱԶԳ/0823/02/10 քաղաքացիական գործով կայացված որոշմամբ⁷, համաձայն որի՝ դատարանն ալիմենտի չափը նվազեցնելու կամ ավելացնելու դեպքում պարտավոր է հաշվի առնել ոչ միայն կողմերի ընտանեկան, այլ նաև նրանց գույքային դրության՝ վաստակի և (կամ) այլ եկամտի փոփոխությունը...:

Այնինչ, ԼՂՀ վերաքննիչ դատարանը թիվ 1942/02/15 գործով կայացված որոշման համաձայն՝ **անթույլատրելի է** համարել Օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի 1-ին մասին՝ ստորադաս դատարանի կողմից տրված այն մեկնաբանությունը, ըստ որի՝ դատական կարգով ալիմենտի չափը որոշելուց հետո այն փոփոխելու համար պարտադիր են կողմերից մեկի ինչպես՝ գույքային, այնպես էլ ընտանեկան դրության փոփոխության մասին պայմանների միաժամանակյա առկայությունը:

Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ որոշումը բողոքարկվել է վճռաբեկության կարգով. 12.06.2015թ. Գերագույն դատարանի որոշմամբ վճռաբեկ բողոքը վերադարձվել է:

Նմանատիպ դիրքորոշում է արձանագրված նաև ԼՂՀ վերաքննիչ դատարանի թիվ 1862/02/15 որոշմամբ:

Այսպիսով, ԼՂՀ վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ որոշումները չեն բխում «Իրավական ակտերի մասին» ԼՂՀ օրենքի 44-րդ հոդվածի 10-րդ մասի 3-րդ պարբերության և Օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներից: Սակայն դրանք ուղղակիորեն մեջբերվում են ԼՂՀ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի կայացրած վճիռներում:

Բացի վերոհիշյալ խնդիրներից, դատական պրակտիկայում հաճախ հանդիպում ենք նաև գործեր, որոնցով հայցվորի պահանջն առանց հիմնավորման նվազեցվում է: Օրինակ՝ ԼՂՀ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի թիվ 1062/02/2015

գործով հայցադիմում է ներկայացվել 50.000 ՀՀ դրամ գումարի չափով ալիմենտ սահմանելու պահանջով, դատարանը ալիմենտ է սահմանել 35.000 ՀՀ դրամ գումարի չափով: Դատարանը հաշվի է առել, որ՝ երեխան մանկահասակ է, ունի հատուկ խնամքի անհրաժեշտություն, հայցվորը ստանում է 23.000 ՀՀ դրամ աշխատավարձ, պատասխանողն աշխատում է ՀՀ սահմաններից դուրս. նրա եկամտի մասին տեղեկություն չկա: Պատասխանողը հայցադիմումի պատասխան չի ներկայացրել և չի ներկայացրել դատական նիստին: Իսկ թիվ 0766/02/2015 գործով հայցադիմում է ներկայացվել 2 երեխայի համար 60.000 ՀՀ դրամի չափով ալիմենտ սահմանելու պահանջով: Հայցը բավարարվել է մասնակի. 2 երեխայի համար սահմանվել է 40.000 ՀՀ դրամ գումարի չափով ալիմենտ: Վճռում նշված չէ պահանջվող ալիմենտի չափը նվազեցնելու որևէ հիմք, ընդհակառակը՝ պատասխանողը հայցն ընդունել է: Կարծում ենք, որ վերոնշյալ երկու գործերով խնդրարկվող ալիմենտի չափը նվազեցնելու հիմք դատարանը չի ունեցել:

ԼՂՀ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի թիվ 1303/02/15 գործով հայցադիմում է ներկայացվել հոգուտ հայցվորի՝ նրա երրորդ երեխայի համար ալիմենտ բռնագանձելու պահանջով:

Նախկինում դատարանը վճիռ էր կայացրել հոգուտ հայցվորի խնամքին գտնվող երկու երեխաների ապրուստի համար ալիմենտ սահմանելու մասին: Վերոնշյալի վճիռի հիման վրա դատարանը արձանագրել է. «*երկու երեխայի համար ալիմենտի գանձելու վերաբերյալ նույն անջանց միջև, նույն առարկայի մասին, միևնույն հիմքերով ալիմենտի գանձելու մասին վեճին վերաբերող օրինական ուժի մեջ մտնող վճիռի առկայության պայմաններում օրենսդիրը սահմանել է 107 հոդվածը, որով կարգավորվում է դատարանի սահմանած ալիմենտի չափը փոփոխելը...*»: Վճռում նշվել է, որ նման դիրքորոշում է հայտնել նաև ԼՂՀ վերաքննիչ դատարանը ԸԻԳ/1024/02/2014 գործով կայացված որոշմամբ: Վերոգրյալի հիման վրա գործի վարույթը կարճվել է՝ ԼՂՀ քաղաքացիական դատարանի օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության 2-րդ կետի համաձայն՝ ըստ որի, դատարանը կարճում է գործի վարույթը, եթե նույն անձանց միջև, **նույն առարկայի մասին միևնույն հիմքերով** վեճի վերաբերյալ

ԼՂՀ դատական իշխանություն

առկա է դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճիռ ... :

Նախ՝ պետք է արձանագրել, որ երրորդ երեխայի համար ալիմենտ բռնագանձելու ու առաջին երկու երեխաների համար ալիմենտ բռնագանձելու հայցապահանջների հիմքն ու առարկան տարբեր են: Այսպես, մի դեպքում **հայցի առարկան երրորդ երեխայի համար ալիմենտ բռնագանձելու պահանջն է**, իսկ մյուս դեպքում՝ առաջին երկու երեխաների համար ալիմենտ բռնագանձելու պահանջը: Մի դեպքում **հայցի հիմք** հանդիսացող փաստ է պատասխանողի կողմից **երրորդ երեխայի հայր ճանաչվելը**, մյուս դեպքում՝ պատասխանողի կողմից **առաջին երկու երեխաների հայր ճանաչվելը**: Ուստի, կարծում ենք, տվյալ պարագայում ԼՂՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության 2-րդ կետի կիրառումը չի բխում ԼՂՀ օրենսդրության պահանջներից, քանի որ վերոնշյալ գործերով հայցի հիմքն ու առարկան տարբեր են:

Բացի այդ, գտնում ենք՝ սույն գործով Օրենսգրքի 107-րդ հոդվածը կիրառելի չէ: Տվյալ հոդվածի կիրառումը ենթադրում է երեխայի՝ ծնողից ապրուստի միջոց ստանալու իրավունքի սահմանափակում, քանի որ երեխայի՝ ալիմենտ ստանալու իրավունքի իրականացումը կախման մեջ է դրվում կողմերից մեկի գույքային դրության փոփոխությունից, ինչի ապացուցման բեռը կրում է հայցվոր կողմը: Իսկ երեխայի ալիմենտ ստանալու իրավունքը պայմանավորված չէ կողմերից մեկի գույքային դրության փոփոխությամբ: Այս պարագայում խախտվում է «Երեխայի իրավունքների մասին» ԼՂՀ օրենքի⁸ 8-րդ հոդվածը՝ համաձայն որի, յուրաքանչյուր երեխա ունի ֆիզիկական, մտավոր և հոգևոր լիարժեք զարգացման համար անհրաժեշտ կենսապայմանների իրավունք ... :

Ուշադրության արժանի խնդիր է նաև այն, որ ալիմենտային պահանջի գործերով պետական տուրքի հաշվարկի միասնական պրակտիկա գոյություն չունի: Ուսումնասիրված գործերի մի մասով վճռում նշված է, որ բռնագանձման ենթակա պետական տուրքը կազմում է մեկ տարվա վճարվելիք ալիմենտի գումարի երկու տոկոսը, իսկ գործերի մյուս մասով՝ դատարանն իր վճռում հաշվարկում է պետական տուրքը, սակայն այդ հաշվարկը, բաժնով ալիմենտ սահմանելիս, երբեմն չի բխում «Դատական ակտերի հարկադիր կա-

տարման մասին» ԼՂՀ օրենքի⁹ 57-րդ հոդվածի պահանջներից՝ համաձայն որի, պարտապանի աշխատավարձից և այլ տեսակի եկամուտներից կատարվող պահումների չափը հաշվարկվում է հարկերի, տուրքերի և պարտադիր այլ վճարումների պահումներից հետո մնացած գումարից: Այսինքն, բաժնով ալիմենտ սահմանելիս ալիմենտի գումարից պետական տուրքի հաշվարկը պետք է կատարվի ալիմենտ վճարողի եկամուտներից ԼՂՀ օրենսդրությամբ նախատեսված բոլոր տեսակի պահումները հանելուց հետո:

Այսպիսով, եթե ալիմենտ է սահմանվում ծնողի վաստակից բաժնային հարաբերակցությամբ, այս դատարանը պետական տուրքի հաշվարկը պետք է կատարի վերոնշյալ հոդվածի պահանջների պահպանմամբ:

Անփոփոխվող վերոշարադրյալը՝ կարծում ենք՝ ԼՂՀ ընդհանրական օրենսդրությունը փախ է առաջադեմ և արդարացի լուծումներ երեխաների ապրուստը հոգալու ծնողների հավասար պարտականությունների մասին, սակայն դատական պրակտիկայում առկա են խնդիրներ, որոնց լուծումն առաջարկվում է սույն հոդվածում:

Սույն հոդվածը ներկայացված է եղել 2016թ. սեպտեմբերի 15-18-ը Սյրեխանակերպում Կրեդի ունեցած «ԼՂՀ (Արցախի) 25-ամյա պետականության շեղբերումներն ու արդի մարտահրավերները» խորագրով միջազգային երիտասարդական գիտաժողովին:

1. Ընդունվել է 10.12.2006թ.: Տե՛ս ԼՂՀՊՏ 2006.12.15/32(41):
2. Ընդունվել է 29.03.2012թ.: Տե՛ս ԼՂՀՊՏ 2012.04.21/07(197):
3. Ընդունվել է ՄԱԿ-Ի Գլխավոր ասամբլեայի 1989 թվականի նոյեմբերի 20-ի 44/25 բանաչևում, ուժի մեջ է մտել 1990 թվականի սեպտեմբերի 2-ին:
4. Տե՛ս Գ. Հ. Ղարախանյան, Հայաստանի Հանրապետության ընդհանրական իրավունք, Երևան, 2008, էջ 348:
5. Տե՛ս Масевич М. Г., Права и обязанности родителей и детей, М., 1962, էջ 88:
6. Ընդունվել է 16.04.2008թ.: Տե՛ս ԼՂՀՊՏ 2008.06.12/21(93):
7. Ընդունվել է 01.04.2011թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2011.06.08/33(836).1 Հոդ. 15:
8. Ընդունվել է 14.05.2008թ.: Տե՛ս ԼՂՀՊՏ 2008.06.12/21(93):
9. Ընդունվել է 24.03.1999թ., գործողության մեջ է դրվել 01.07.1999թ.: